

Forgó Sándor

Pedagógusjelöltek pályorientációjára ható tényezők

**Doktori (PhD) értekezés
ELTE BTK
Budapest, 1997**

Bevezetés

Munkahelyemen, az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főiskolán az 1980-as években gyakorló tanárként az oktatástechnológia tárgyat oktattva különböző összetételű tanulócsoporthal, eltérő pályaválasztási motívumokkal és közösségi beállítódással rendelkező tanulókkal találkoztam. Úgy véltem, munkámat eredményesebben végezhetném, amennyiben jobban ismerném a hallgatók szociális jellemzőit, beállítódását. Különösen az érdekelt, hogy a különböző társadalmi réteghez tartozó, eltérő beállítódású hallgatók hogyan jellemezhetők, illetve lehet-e tipizálni őket pályaválasztási motívumaik, tantárgyi és közösségi beállítódásuk alapján, továbbá milyen összefüggések vannak az egyes változók között.

I. A munka célja, jellege

1. A kutatás célkitűzése az volt, hogy feltárjam a pedagógusképző intézmények oktató-nevelő munkáját segítő hallgatói véleményeket a pályaválasztásuk indítékairól, valamint a tantárgyi és a közösség iránti beállítódásukról.

2. Tágabb értelemben az volt a célom, hogy a tanárképző főiskolai és a tanár szakos természettudományi karon tanuló hallgatók véleményének megismerése alapján összehasonlítsam főiskola-egyetem viszonylatában a pályorientációs motívumokat.

3. A tanárképző főiskolákon összehasonlítottam a hallgatók tantárgyi beállítódását és a pályorientációs motívumok mélységét. Továbbá célom volt még az is, hogy megismerjem a tanulók pályorientációját és az ezzel kölcsönhatásban lévő tantárgyi és közösségi beállítódást, összehasonlítva ezt az egyén közösségben elfoglalt formális és informális helyzetével. Szociometriai teszt segítségével feltártam a főiskolai elsődleges közösségek szerkezetét. Így szerettem volna a pedagógiai gyakorlat számára olyan információkat

adni, amelyek segítik a hallgatók véleményének és helyzetének megismerését a pedagógusképző intézményekben.

II. Az alkalmazott módszerek és a dolgozat eredményei

1. E pedagógiai kutatásban nem elégedhettem meg az egyes diszciplínák elkülönített szempontjai alapján született absztrakciókkal, úgy véltem, hogy a pedagógiai, szociológiai, szociálpszichológiai szempontok egyidejű érvényesítésével az főiskolai-egyetemi ifjúságról szintetikus jellegű ismereteket kaphatok.

2. A jelzett kutatási irányokban (pályaorientáció, tantárgyi és közösségi beállítódás) komplex pedagógiai, pszichológiai, szociológiai és szociálpszichológiai módszerek egymást kiegészítő és kontrolláló alkalmazásával igyekeztem releváns információhoz jutni. A 80-as évek empirikus irányzatainak módszertani elveit követve döntöttem a kérdőíves módszer mellett. Tekintettel a vizsgálatban részt vevő minta nagy számára, a számítógépes adatfeldolgozást választottam. Az adatfeldolgozás során az átlag, a szórás és a korreláció számítására került sor.

3. A kiválasztás során olyan mintával kívántam dolgozni, amely a következő változókat veszi figyelembe:

- a hallgatók társadalmi hovatartozása,
- a szülők iskolai végzettsége,
- a hallgatók neme,
- a felsőoktatási intézmény szintje,
- a felsőoktatási intézmény szakiránya.

4. A vizsgálat összességében több mint 500 főre terjedt ki. (Nemek szerinti megoszlásban 310 fő leány, 208 fiú.) Az előfelmérésben 81 fő, míg a 2–3. vizsgálatban az egri minta 280 fős volt. A vizsgálatot kiterjesztettem a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola 54 és az ELTE TTK 98 tanár szakos hallgatói körére.

5. A beállítódás skálázására különböző skálatechnikák álltak rendelkezésre (differenciális, összegző és kumulatív skálák). A vizsgálat lefolytatásához az összegző skáláknak az a típusa tűnt a legalkalmasabbnak, amit leggyakrabban használnak az attitűdök vizsgálatára; a Likert (1932) által kifejlesztett skálát. Ezen a skálán az egyetértés vagy egyet nem értés különböző fokozataival válaszolnak a megkérdezettek. Az egyén összértékét úgy kapják meg, hogy algebrailag összegzik az egyes tételekre adott válaszait. Az összesített eredmény mutatja meg az egyénnek a tárggyal szembeni kedvező–kedvetlen beállítódását. E skála szerkesztése könnyebb, mint Thurstone-skáláé, továbbá szakmai körökben megbízhatóbbnak találják a Likert-skálát, mint a

Thurstone-skálát. E jellemzők alapján döntöttem a Likert-skála alkalmazása mellett.

6. Az empirikus vizsgálathoz a már korábban használt, illetve az általam összeállított kérdőívet használtam. Az előfelmérés során – egy kisebb mintán – az volt a céлом, hogy feltárjam a hallgatók szociális háttérét, pályaválasztási szándékait és a tantárgyi viszonyulásukat. E tényezők megismerésén túl a kérdőívnek a kutatás szempontjából a másik célja az volt, hogy a kérdésekre adott válaszok igazolják a probléma létezését, valóságát és a téma ilyen jellegű kérdőíves megközelítési lehetőségét. A felmérés tulajdonképpen módszertani előtanulmány volt a számomra.

7. A pályaaorientációs elemzéséhez a Geréb György által szerkesztett pályaaorientációs kérdőív – 50 kérdésből álló – változatát használtam.

8. A tantárgyi beállítódás vizsgálatához a Scriven típusú beállítódás-mérőlapot alkalmaztam. A hallgatók a kérdőív kitöltésekor a kérdésekre adható válaszokat Likert típusú skálán 1–5 fokozatig értékelhették.

9. A közösségi beállítódás vizsgálata egyrészt szubjektív önértékelés módszerével történt (a közösségi aktivitás-kreativitás, normák elfogadása, beilleszkedés, saját helyzetének meghatározása a közösségben). Másrészt objektív módszerrel történt a csoport globális értékelése és a szociometriai helyzet felmérése. A fentiek alapján került meghatározásra a közösségi tipológia felállítása. Ezek szerint az alábbi kategóriákba soroltam a hallgatókat: passzív (egoisztikus), szituatív (labilis), közösségi.

III. A vizsgálat eredményeinek összefoglalása

Az eredményeket vizsgálva és összevetve, többek között, az alábbi hipotézisek nyertek igazolást:

1. A „gyermekszeretet”-re utaló motívumok egyaránt az első helyen fordultak elő mind a főiskolások, mind pedig az egyetemisták körében. Ugyanakkor tanárképző főiskolások körében erősebb volt a gyermekszeretet motívuma, mint a TTK-s hallgatók körében.

2. A pályaaorientációs motívumok más tendenciát mutattak a főiskolások és az egyetemisták körében. Míg a TTK-s hallgatók körében az önérvényesülési szándék igen erős volt, addig a tanárképző főiskolások körében a másokat segítő altruista és közösségi motívumok bizonyultak erősebbnek.

3. A tantárgyi beállítódást vizsgálva megállapítható volt, hogy a tanár felkészültsége (szakmai és infrastrukturális háttér) növelte a tantárgy kedveltségét.

4. A pályaaorientációs motívumok és a közösségi beállítódás értékei között igen szoros volt a korrelációs és a szignifikanciaszint. Akik a közösség

iránt kedvezően viszonyultak, azoknál a pálya iránti elkötelezettség is erősebbnek bizonyult.

5. A közösségi beállítódás matematikai-statisztikai módszereken alapuló tipizálása sikeresnek bizonyult. Az akkori mérés szerint a hallgatók közösséghez való viszonyulását labilitás jellemezte.

6. A pályaorientációs vizsgálat eredményeit a korábbi motivációelemző vizsgálatokkal összevetve megállapítható, hogy a motívumok közül abszolút első helyen a gyermekszeretet állt. (Vö. Geréb 1961, Szeléni 1979, Szabó–Bolla 1979, Csepóné 1980.) A „szaktárgyszeretet”-et általában másodikként jelölték meg a hallgatók.

7. A szociometriai teszt segítségével objektíven sikerült feltárni a csoportok belső kohézióját. A vizsgálat során alig találtam szilárd közösségi mutatóval rendelkező csoportot (mindössze egyet).

Összességében úgy érzem, hogy a vizsgálat matematikai-statisztikai módszereken alapuló lebonyolítása sikeresnek bizonyult. A kutatási eredmények validitása a Likert típusú skálák mérési határáig terjed. A mérési módszerek határolta korlátok ellenére is úgy érzem, hogy az alkalmazott vizsgálatokkal, illetve azok eredményeinek elemzésével jobban megismerhettem a főiskolai hallgatói csoportokat és tanulókat egyaránt.

Munkámmal a pedagógusképző intézményekben tanuló hallgatók pályaorientációs motívumainak, a tantárgyi és közösségi beállítódásra gyakorolt hatásának vizsgálatával olyan adalékot kívántam hozzátenni – a már részben ismert – megállapításokhoz, amelyek egzakt módon, számszerűen is igazolják a pedagóguspályát választók pályaorientációs motívumainak részletes, alapos megismerésének szükségességét. Úgy érzem, hogy ez az empirikus alapokon nyugvó vizsgálat jól kiegészíti a korábbi teoretikus megközelítési módokat.

Az értekezés témakörével kapcsolatos publikációk

- Pedagógusjelöltek komplex vizsgálata a közösségi beállítódás és szerkezet függvényében. *Tudományos Közlemények* 1984. 551–570.
- Fiatal oktatók és dolgozók helyzete az egri tanárképző főiskolán. *Pedagógusképzés*. Budapest, 1988/1. sz. 110-127
- Videotréníngben résztvevők személyiségvizsgálata. In: *Systemy telewizji didaktycznej w edukacji nauczycieli*. Redakcja Naukowa: Zbigniew Zuber. Zielona Gora, 1989. 220.
- Előfelmérések alkalmazásának eredményei a videotréníngben részt vevő kémia szakos hallgatók körében*. Kézirat. Oktatókutatató Intézet, Budapest, 1989. 30.
- Pályaszocializációs vizsgálatok eredményei pedagógusjelöltek körében*. Kézirat. Oktatókutatató Intézet, Bp., 1991. 30 oldal.
- Multimédia eszközök az oktatásban és a távoktatásban. *Az AGRIA-MÉDIA oktatástechnológiai konferencia kiadványa*. Eger, 1994.
- Távoktatási kurzus a Hágai Távegnyetemen. In: *A-V Kommunikáció 6-9*: 104–108. (1993)
- Oktatóstechnológia*. Főiskolai jegyzet, társszerző. Eger 1994.
- Multimédia-eszközök az oktatásban és a távoktatásban. In: *AGRIA-MÉDIA információtechnikai és oktatástechnológiai konferencia előadásai*. Eger, EKTF, 1994. 57–67.
- A mozgóképkultúra tantárgy bevezetésének kommunikációs aspektusai. In: *Informatika a közoktatásban '95*. Ózd, 1995. 44–52.
- Experience of Developing Multimedia applications at Eszterhazy Karoly Teachers' Training College. (Társszerző) ISPA XIX. International School Psychology Colloquium. In: *Continuity and Change: Organisations, groups, individuals in crisis Abstract*, 23–24. Eger, 1996.
- The use of Multimedia in Distance Education*. (Társszerző) In: *Educational Media International*. Kogan Page, 1996. 1. 33: 16–19.
- Multimédia-tervezések előkészítő munkáinak tapasztalatai az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskolán. Kézirat. In: *Az oktatástechnológia 25 éve*. Szeged Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, 1996. 4.
- Témavezetők és tutorok teendői a képzés során. In: *Távoktatásos vállalkozói és pedagógus képzési rendszer megvalósítása Ózd és térségében*. Eger–Ózd VK. 1996. 12.
- Multimédia-tervezések, -kivitelezések tapasztalatai az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskolán. *Informatika a közoktatásban '96*. Networkshop' 96. Konferencia-kiadvány. Debrecen, 1996. 585–591.
- Az információs lánc elemei. In: *Informatika a tanügyigazgatásban*. (Tanügyigazgatási vezetők képzéséhez) OKKER Kiadó, Bp. 1997. 13–91.

- Multimédia az oktatásban. In: *Informatika a tanügyigazgatásban*. (Tanügyigazgatási vezetők képzéséhez) OKKER Kiadó, Bp. 1997. 93–114.
- Javaslat a multimédia oktatóprogramok (alkalmazások) felhasználási, fejlesztési és értékelési feltételrendszerére a nyitott rendszerű szakképzési formákban. In: *Tanulmányok a nyitott szakképzésről 1*. BME – TK, Budapest, 1999. 186–225.
- Médiainformatika. (Társszerző) *A multimédia oktatástechnológiája*. Eger, Líceum Kiadó, 2001.
- Kommunikációs ismeretek*. (Könyvtár szakos hallgatók részére) Távoktatási tankönyv. Eger, Médiainformatikai Kiadványok, 2001. 223 lap.
- Multimédia-prezentációk az oktatásban*. Multimédiás oktatóprogram multimédia-fejlesztők számára. Phare-projekt. Eger, 2001.
- A multimédiás oktatóprogramok, minőségének szerepe a médiakompetenciák kialakításában. *Új Pedagógiai Szemle*. 2001. július–augusztus. 63–69.

Felhasznált irodalom

- Csapóné Maráczy Albertina 1983. *Tanárjelöltek pályaválasztási motívumai*. Pedagógiai Szemle 2: 391–398.
- Déri Miklósné (szerk.) 1980. *A magyar felsőoktatás területi struktúrája*. Bp. FPK.
- Geréb György – Tímár Andrásné 1961. *A tanárjelöltek pályaválasztási motívumainak vizsgálata*. Pedagógiai Szemle. 9: 814–820.
- Szabó Pál – Bolla István 1979. *Főiskolás pedagógusjelöltek pályorientációs motívumainak vizsgálata*. Pedagógiai Szemle 1: 40.
- Szeléndi Gábor 1979. *A pályaválasztás és a hivatástudat vizsgálata a tanítóképzős hallgatók körében*. Pedagógiai Szemle 6: 507–513.